

ГЕТЕРОДЕРОЗИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РОСЛИН

Ємець О.М., к.б.н., доцент

Гевелюк В.А., студ. 3 курсу АГР, спец. «Захистрослин»

Нематоди – черви, на частку яких приходиться чотири п'ятих чисельності всього тваринного світу. Значна кількість видів нематод є паразитами людей, тварин, а також рослин. З 20 тисяч описаних видів нематод приблизно 20%, або близько чотирьох тисяч видів, пов'язані з рослинами. Не існує жодного виду культурних чи диких рослин, які не виступали б у ролі хазяїна одного чи кількох видів паразитичних нематод.

Основні групи шкідливих нематод належать ряду Tylenchida, який включає 5 родин: Tylenchidae, Heteroderidae, Meloidogynidae, Tylenchulidae, Hoplolaimidae. При оцінці по 5-ти бальній шкалі, найбільш шкідливими нематодами у світі визнані види роду Meloidogone, потім зі значним розривом Heterodera, Globodera, Ditylenchus, Tylenchulus. У Європі, проте, на перше місце виходять роди Heterodera та Globodera. [1]

Враховуючи суттєвий брак інформації у літературних джерелах щодо ураження рослин нематодами роду гетеродера, зокрема на території Північно-Східної України, за мету мали актуалізацію проблеми гетеродерозів, висвітлення шкодочинності гетеродер та їх значення, як збудників фонових захворювань рослин.

Нематоди роду гетеродера не є вузькоспеціалізованими паразитами. Їх рослинами-хазяями можуть бути різноманітні сільськогосподарські рослини чи бур'яни. Гетеродерози виявлені на зернових, технічних, овочевих та інших культурах.

Гетеродерози зернових часто пов'язані з паразитуванням вівсяної цистоутворюючої нематоди – *Heterodera avenae*. Захворювання, що викликається цією нематодою, проявляється у вигляді помітних вогнищ-плям низькорослих хлоротичних рослин, що різко виділяються на загальному фоні. При сильному зараженні в червні помітна затримка росту рослин, пожовтіння листя і почервоніння їх кінчиків, а потім засихання. Стебла слабкі, укорочені, колосів мало і вони недорозвинені зерно в них щупле. Коренева система слабо розвинена, розташована поверхнево. Безліч дрібних, коротких корінців надають їй "бородатий" вид. Втрати урожаю залежать від міри зараженості і можуть досягати 50% і більше. Рослини-хазяї цієї нематоди тільки злаки. Сильно уражаються овес, пшениця, ячмінь, слабкіше - жито, слабо - злакові трави. З бур'янів найбільше значення має вівсюг. Виявлена вівсяна нематода в Україні, ряді областей Росії, Прибалтиці.

Технічним культурам суттєвої шкоди завдає бурякова нематода - *Heterodera schachtii*. На посівах буряку надземні частини рослин виглядають сильно пригніченими. Рослини відстають у рості, листки в жаркий час дня в'януть, а згодом жовтіють і відмирають. Коренева система заселеної рослини виглядає сильно розгалуженою бородатою і покрита самицями фітогельмінта.

Рослинами-хазяями бурякової нематоди є цукровий, кормовий і столовий буряк, шпинат, рапс, гірчиця, бруква, усі види капусти. Серед бур'янів особливо сильно ушкоджуються редька польова, гірчиця польова, грицики, мокрець, різні види лободи і багато інших рослин із лободових і хрестоцвітих.

Бурякова нематода дуже поширена в Україні, а також Німеччині, Чехії Словаччині, Австрії, Угорщині, Голандії, Бельгії, Франції, Данії, Швеції, Польщі. У приватному секторі і на присадибних ділянках вона реєструється всюди.

Овочевим культурам окрім згаданої бурякової нематоди, суттєвої шкоди завдає капустяна цистоутворююча нематода – *Heterodera cruciferae*, морквяна цистоутворююча нематода – *Heterodera carotae* та деякі інші.

Ураження капустяною нематодою стає помітним по пригнічених рослинах, розташованих вогнищами. У відкритому ґрунті шкодочинність відзначається на різних видах капусти і турнепсі. Рослинами-хазяями служать усі види капусти, бруква, суріпиця, рапс, чорна гірчиця, біла гірчиця, редька, а також ряд бур'янів, зокрема, гірчиця польова і грицики.

Морквяна цистоутворююча нематода паразитує тільки на культурній і дикій моркві. При сильному зараженні морква погано росте і гине.

Перелік шкодочинних нематод роду гетеродера далеко не обмежується вищезгаданими видами. Їх негативне значення в сільському господарстві дуже велике і є підставою для подальшого детального вивчення цієї групи фітопаразитичних нематод.

Література.

1. Applied Nematology / N.N. Butorina, S.V. Zinovieva. O.A. Kulinich etc.; [Editors in Chief S.V. Zinovieva, V.N. Chizhov] ; Institute of Parasitology RAS. - Moscow : Nauka, 2006. - 350 p.